

Luokanopettajan tuki työrauhan ylläpidossa

Vesa Närhi, PsT, dos.

Jyväskylän yliopisto

Mitkä toimintatavat ovat tehokkaita työrauhan ylläpidossa?

- toimintatavat, joiden vaikuttavuudesta on näyttöä, perustuvat käyttäytymispsykologiseen teoriaan
- huomio käyttäytymiseen vaikuttavissa tilannetekijöissä
 - edeltävät tekijät – käyttäytyminen – seuraavat tekijät
- asiaa voi ajatella myös lasten oman toiminnan säätelyn taitojen kehittymisen kannalta— kehityksen kuluessa ja taitojen karttuessa ulkoisten tekijöiden merkitys käyttäytymisen säätelyssä vähenee

Lapsi oppii yhä paremmin ja paremmin säätelemään omaa toimintaansa
suhteessa tilannetekijöihin

Käyttäytymistä säätelevät tekijät

Käyttäytymistä edeltävät

Ulkoiset

- tavoitteet
- keinot
- jäsenitys

Sisäiset, itse asetetut

- tavoitteet
- keinot
- jäsenitys

Kehitys ja oppiminen

Käyttäytymistä seuraavat

Ulkoisen, toisen tekemä

- käyttäytymisen arviointi
- palaute
- palkkiot

Sisäinen, itse tehty

- käyttäytymisen arviointi
- palaute
- palkkiot

Kehitys ja oppiminen

Oman toiminnan säätely on opittava asia

- ympäristö (aikuiset) opettavat
- oppiminen tapahtuu pikkuhiljaa
- osa lapsista oppii nopeammin, osa hitaammin
- silloin kun lapsilta ei onnistu oman käyttäytymisen säätely riittävän hyvin, sitä voidaan tukea vahvemalla ulkoisella jäsennyksellä ja palautteella
 - tästä näkökulmasta
 - työrauhaongelma syntyy silloin, kun lapset eivät säätele käyttäytymistään tilanteen vaatimusten mukaiseksi
 - työrauhaan vaikutetaan muuttamalla ympäristöä (=aikuisen toimintaa) sellaiseksi, että se vahvemmin ohjaa toivottuun käyttäytymiseen
 - käyttäytymisen säätelyä opetetaan ensin tukemalla sen onnistumista

Tehokas käyttäytymisen tukeminen koulussa (1)

- Käyttäytymistä tukevat tilannetekijät (edeltävät tekijät) koulussa (esim. Kern & Clemens, 2007)

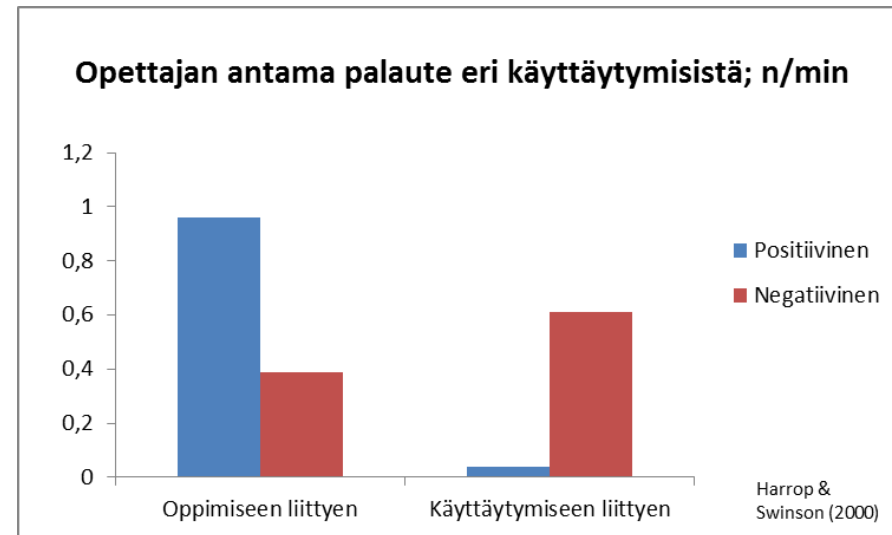
- selkeät odotukset käyttäytymiselle
- tilanteiden ennustettavuus
- selkeästi annetut ohjeet

Muita, joihin kannattaa kiinnittää huomiota

- tehtävien sopiva vaikeustaso
- eri tyyppisten tehtävien rytmitys
- ripeä ohjeiden annon tahti
- oppilaiden mahdollisuus vastata/osallistua opetukseen usein
- oppilaiden mahdollisuus valita erilaisista tehtävistä
- istumajärjestys ja pulpettien asettelu

Tehokas käyttäytymisen tukeminen koulussa (2)

- Tehokas palaute (seuraava tekijä) käyttäytymisestä
 - positiivinen palaute ällistyttävän tehokasta
 - sitä annetaan vain vähän sosiaalisesta (ei-akateemisesta) käyttäytymisestä koulussa
 - jos korjaavaa (negatiivista) palautetta käytetään, sitä tulisi käyttää tehokkaasti ja säästeliäästi
 - (näistä myöhemmin lisää)

Tehokas käyttäytymisen tukeminen koulussa (3)

- käyttäytymisen tukeminen koulussa tarkoittaa sitä, että aikuiset luovat tilanteet sellaisiksi, jotka
 - vahvemmin ohjaavat lapsia toivottuun käyttäytymiseenja
 - antavat lapsille hyvää palautetta siitä, miten he ovat käyttäytymisessään onnistuneet
- tukitoimet tarkoittavat sitä, että aikuiset tekevät jotain eri tavoin kuin ennen
 - ”Me emme ole riittävän vahvasti ohjanneet lapsia toivottuun käyttäytymiseen” —mitä siis muutetaan?ja
 - ”Me emme ole riittävän selvästi antaneet lapsille palautetta siitä, mikä käyttäytyminen on toivottua, mikä ei-toivottua” —mitä siis muutetaan
- huono uutinen—oman käyttäytymisen muuttaminen vaatii työtä
- hyvä uutinen—oman käyttäytymisen muuttaminen on mahdollista

Tilannetekijät—edeltävät tekijät (1)

- selkeät odotukset käyttäytymiselle
 - selkeät laskusäännöt matikassa – miten käyttäytymisessä?
 - vain muutama keskeinen
 - kovin montaa ei pysy mielessä
 - sovitaan yhdessä oppilaiden kanssa
 - yhdessä sopiminen sitouttaa oppilaita
 - säännöstä selvä ohje käyttäytymiselle (~~anna työrauha~~ -> pyydä puheenvuoro viittaamalla)
 - sääntö kertoo mitä EI, ohje kertoo MITÄ
 - ohjeiden mukaista käyttäytymistä täytyy harjoitella
 - varmistaa, että oppilaat osaavat sen, mitä heiltä odotetaan
 - käyttäytymisohjeet elävinä luokassa –näkyvillä, niistä muistutetaan, ennalta ohjataan, niiden mukainen käyttäytyminen osoitetaan
 - yhden kerran kertomisella on vain vähäinen vaikutus

Tilannetekijät—edeltävät tekijät (2)

- tilanteiden selkeys ja ennustettavuus
 - epävarmuus tulevasta luo levottomuutta – siispä vähennetään epävarmuutta
 - koulupäivän jäsentäminen—näkyvä lukujärjestys
 - oppitunnin jäsentäminen—tarvittaessa
 - hyvät rutiinit—alut ja loput erityisesti
 - jos tunnit kulkevat ”tylsästi” saman kaavan mukaan, se vähentää levotonta käyttäytymistä
 - kuvallinen jäsennys mahdollinen
 - tilanteiden keston jäsentäminen – ajan konkretisointi
 - siirtymätilanteet ovat usein vaikeita – ennakointi
 - poikkeamat rutiineista aiheuttavat levottomuutta (uimahalli tai sijainen) – rutiinien ylläpito

Tilannetekijät—edeltävät tekijät (3)

- selkeästi annetut ohjeet
 - hyvä ohje kertoo lapsille, mitä toivot heidän tekevän
 - ~~olkaa kunnolla~~ -> ottakaa kirjat esille
 - tämä on yllättävän vaikeaa
 - ”tietävätkö lapset varmasti, mitä sinä toivot heidän tekevän?”
 - ”osaavatko he varmasti tehdä niin?”
 - ”onko ohje niin lyhyt, että he muistavat sen vielä hetkenkin päästä?”

Palaute—seuraavat tekijät (1)

- käyttäytymisestä saatu palaute opettaa asioita
- tehokas palaute on
 - johdonmukaista – samasta käyttäytymisestä saman suuntainen palaute
 - selvästi johonkin käyttäytymiseen kohdistuvaa
 - välitöntä – mahdollisimman nopeasti
 - säännöllistä – ainakin opetteluvaiheessa mahdollisimman joka kerta
 - sopivan voimakasta – palautteen pitää olla ”reilua” ja sen pitää tuntua

Palaute—seuraavat tekijät (2)

- kehuva palaute odotusten mukaisesta käyttäytymisestä on uskomattoman tehokasta, mutta sitä käytetään sen tehokkuuteen nähden ällistyttävän vähän. Miksi?
 - käyttäytymissääntöjen noudattaminen on aikuisten mielessä itsestään selvyyys?
 - ei voi antaa jollekin, kun pitäisi sitten antaa kaikille?
 - lapsi, joka rikkoo usein sääntöjä on aikuiselle työläs ja rasittava – toivottua käyttäytymistä ei jaksa enää huomata?
 - aikuisella on velvollisuus puuttua häiritsevään käyttäytymiseen, velvollisuus osoittaa, että ei hyväksy sitä?
- tavanomaisessa vuorovaikutuksessa käytettyjen palautteiden muuttaminen ei maksa mitään – paitsi vaivaa

Palaute—seuraavat tekijät (3)

- hyvä (käyttäytymiseen vaikuttava) positiivinen palaute
 - kohdentuu tiettyyn käyttäytymiseen
 - yleinen positiivisen ilmapiirin ylläpito on toki tärkeää, mutta hieman eri asia
 - on aitoa
- aikuinen valitsee mihin käyttäytymisiin hän kiinnittää huomiota
 - aikuisen huomio on lapsille tavoittelemisen arvoista—positiivinen palaute

Palaute—seuraavat tekijät (4)

- korjaava palaute on usein myös tarpeen
- hyvä korjaava palaute antaa selvän käyttäytymisohjeen
 - ei kannata
 - kysyä, jos tarkoittaa antaa määräyksen tai ohjeen
 - ohjaustilanteissa perustella ohjeitaan—tavoitteet on sovittu noudatettaviksi
 - antaa montaa ohjetta kerralla
 - toistaa samaa tehotonta ohjetta
- sellaista korjaavaa palautetta joka ei johda käyttäytymisen muutokseen ei kannata käyttää
 - toistuva tehoton korjaava palaute on turhauttavaa kaikille
- korjaavaa palautetta hyvin harkiten (1/5 kehuva)
 - yleensä sitä ei kannata ainakaan suunnitella lisättäväksi
 - sen uudelleen kohdentaminen tai sen muodon miettiminen on usein hyödyllistä – tai sitten siirtyminen kehuvaan palautteeseen
- erityisen tärkeää, että se kohdentuu käyttäytymiseen, ei lapseen

Palaute–seuraavat tekijät (5)

- konkreetit seuraamukset – sanktiot – negatiiviset palautteet
 - niiden tulee olla
 - ennustettavia
 - johdonmukaisia, välittömiä ja sopivan voimakkaita
 - käytetään ilmeisesti kouluissa usein epäjohdonmukaisesti(?)
 - ovat hankalia käyttää, koska niiden käyttö aiheuttaa epämieluisia tunteita(?)
 - jos aikoo käyttää sanktioita, niin ne on myös toteutettava
 - älä käytä, jos et ole aivan varma, että aiheen ilmetessä myös toteutat seuraamuksen
- pitää kohdentua aina käyttäytymiseen, ei koskaan lapseen

Yhteenveto

- tehokkaita luokkatason tukitoimia lasten käyttäytymisen tukemiseksi ja työrauhan parantamiseksi on olemassa
- kannattaa keskittyä välittömiin tilannetekijöihin
- tilanteiden ennustettavuus, selkeät käyttäytymisodotukset ja niiden mukaisten käyttäytymisten huomioiminen on tukitoimien ydintä

Ohjaajan ja luokanopettajan yhteistyö

Lähtökohdat luokanopettajien tukemiselle

- ohjaaja – erityisopettaja, koulupsykologi, luokanopettaja – työnkuvaan kuuluu luontevasti luokanopettajien tukeminen
- ”Collaborative Consultation” (Yhteistyöhön perustuva konsultaatio) pohjalla
- Consultation
 - tarveperustaista—LO pyytää tukea
 - päämääräsuuntautunutta
 - oppituntien työrauha on LO:n vastuulla
 - LO päättää toimintatavoista
- Collaborative
 - LO asiantuntija oman luokkansa asioissa
 - ohjaaja asiantuntija näyttöön perustuvissa toimintatavoissa

”Consultation”

- tarveperustaista
 - LO:n kokema tarve
 - vapaaehtoista
- päämääräsuuntautunutta
 - tapaamisten fokuksessa on työrauha ja sen tukeminen
 - vrt. työnohjaus; työssä jaksamisen tukeminen
- oppituntien työrauha on LO:n vastuulla
 - vastuu ei siirry ohjaajalle

”Consultation”

- LO päättää toimintatavoista
 - ei valmiita toimintatapoja
 - perustana tieto näyttöön pohjaavista toimintatavoista, joita LO soveltaa omaan luokkaansa
 - ohjaaja voi antaa ideoita, nekin perustuen LO:n esille tuomiin huomioihin ja tarpeisiin

” Collaborative”

Asiantuntijoiden roolit ja niiden kunnioittaminen

- LO on asiantuntija oman luokkansa asioissa
 - ”luonnollinen” asiantuntemus
 - mistä luokka hyötyisi
 - mikä hänelle on mahdollista ja hyväksyttävää
- ohjaaja on asiantuntija näyttöön perustuvissa toimintatavoissa
 - ”hankittu” asiantuntemus
 - ei vastauksia kaikkiin kysymyksiin, tieto periaatteista

Ohjauksen kulku

Sopiminen

- yhteistyöstä sopiminen ja sitoutuminen
- sen jälkeen opettajan tekemä ja oppilailla teettämä työrauhan alkutason arvio

Aloitustapaaminen 1½ h

- näyttöön perustuviin toimintatapoihin tutustuminen
- [Tukitoimien Suunnittelu-lomake](#)
- tukitoimista päättäminen
- nopea aloitus = heti

Toteutus 4 vkoa

- viikoittainen työrauhan arviointi ja
- tukitoimien toteutumisen arviointi
- viikoittaiset tapaamiset (½, ½ ja 1 h)
- viimeinen tapaaminen—
”joko tämä riittää?”
- sovitaan jatkosta

Tehostus 4 vkoa

- tarvittaessa sovitaan tavoista
- uudelleen suunnittelu
- oppituntien seuranta
- ohjaajan pitämät oppitunnit
- viikoittaiset tapaamiset (½, ½ ja 1 h)

Ohjauksen kulku

1. Ohjauksesta sopiminen

- rooleista/vastuista sopiminen
 - LO
 - toimintatavoista päättäminen ja toteuttaminen
 - viikoittaisen seurannan tekeminen ja teettäminen oppilailla
 - ohjaaja
 - LO:n tukeminen
- aikataulutus
 - neljän viikon tapaamiset (1½ h, ½ h; ½ h, 1 h)
 - kalenteriin
- työrauhaseurannasta sopiminen

Ohjauksen kulku

2. Aloitustapaaminen 1 ½ h

- työrauhaa tukeviin toimintatapoihin tutustuminen (1/2 h)
 - ohjaaja esittelee toimintatavat
- Tukitoimien suunnittelulomakkeen esittely ja täyttö (1/2 h)
 - lomake on opettajan tekemä itsearviointi
 - ohjaaja tukena ja vastaamassa kysymyksiin
- Tukitoimista keskustelu ja päättäminen (1/2 h)
 - opettajan tekemä suunnitelma lähtökohtana
 - tarkentavat kysymykset suunnitelmista
 - tavoitteena yksinkertainen, toteuttamiskelpoinen, oletettavasti vaikuttava suunnitelma
- Sopimus siitä, milloin tukitoimet alkavat = heti

Ohjauksen kulku

3. Seurantatapaamiset (1/2 h)

- työrauhaseurannan läpikäynti
- tukitoimien toteutumisen varmistus
 - toteutumattomuuden syiden kysely ja mahdolliset tarvittavat muutokset
- mahdolliset (opettajan ehdottamat) muutokset tukitoimiin
 - keskustelu ja sopiminen

Ohjauksen kulku

4. Tarkistustapaaminen (1 h)

- keskeinen kysymys ”joko riittää?”
 - onko työrauha riittävän hyvällä tolalla?
 - kokeeko opettaja tarvitsevansa jatkossa tukea
- jos ei riitä
 - tukitoimien uudelleen miettiminen?
 - vahvempi tuki opettajalle?
 - oppituntien seuranta?
 - ohjaajan pitämät oppitunnit?
 - toimintatapojen opettaminen?
- jos sovitaan jatkosta, niin tapaamisten ja muun mahdollisen sovitun aikataulut (4 vkoa)

Ohjauksen kulku

5. välitapaamiset kuten edellä (1/2 h)

6. 2. tarkistustapaaminen (1 h)

- keskeinen kysymys ”joko riittää?”
 - onko työrauha riittävän hyvällä tolalla?
- jos ei riitä, niin luokan asioita kannattaa miettiä isommalla porukalla
 - luonnollisesti opettajan pyynnöstä
 - tässä vaiheessa on jo paljon ja jäsentynyttä tietoa luokan työrauhasta ja sitä haittaavista tekijöistä

Ohjaajan toiminnassa tärkeää

- tapaamisiin valmistautuminen (n. ½ h)
 - työrauhaseurannan tuloksiin tutustuminen
 - edellisen tapaamisen muistiinpanojen läpikäynti
- muistiinpanot tapaamisesta

Yhteenveto

- kahden asiantuntijan yhteistyötä
- sopiminen
- päämääräsuuntautuneisuus
- johdonmukaisuus
- säännölliset tapaamiset
- työrauhan seuranta
- tukitoimien toteutumisen seuranta